

IOAN-AUGUSTIN GURIȚĂ*
SORIN GRIGORUȚĂ**

O CATAGRAFIE INEDITĂ
A MĂNĂȘTIRII COȘULA (1850)***

Aflată la scurtă distanță de drumul care leagă Botoșanii de Hârlău, pe malul stâng al Miletinului, mănăstirea Coșula¹ este una dintre cele mai vechi mănăstiri din acea parte de lume și prima biserică – aparținând altcuiva decât unui domn – care a fost construită cu turlă pe naos. Ridicat în doar patru luni, două săptămâni și o zi, în anul 1535², sfântul lăcaș așezat pe pînțenul de deal din satul cu același nume reprezintă una dintre comorile artei bisericesti medievale românești. Ctitorul, marele vistiernic și, mai apoi, logofăt Mateiaș³, sftenic credincios al lui Petru Rareș, în ambele domnii ale acestuia, a plătit pentru înveșmântarea zidurilor bisericii, atât în interior, cât și pe dinafară⁴, cu o pictură deosebită⁵, care stă mărturie până astăzi. Pictura originală a fost acoperită, în

* Lector universitar dr., Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași.

** Cercetător științific, Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Academia Română – Filiala Iași.

*** Acest articol face parte dintre rezultatele proiectului de cercetare UEFISCDI, PN-III-P4-ID-PCE-2016-0557.

¹ Pentru bibliografia privitoare la mănăstirea Coșula, vezi Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, 1974, p. 213-214. Un scurt istoric al mănăstirii la Ioan-Augustin Guriță, *Quelques aspects de l'histoire de monastère du Coșula*, în „The Romanian Journal of Modern History”, vol. III, no. 1, June 2012, p. 22-38.

² N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. XVI, București, 1909, p. 279, nr. 1; Maria Magdalena Székely, *Sftenicii lui Petru Rareș. Studiu prosopografic*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2002, p. 115.

³ N. Iorga, *Studii și documente*, XVI, p. 280; idem, *De la mănăstirea Coșula*, în *RI*, 11, nr. 7-9, 1925, p. 252. Marele vistiernic Mateiaș, întâlnit în texte ale veacului al XIX-lea, și ca „Matiaș Coșovei” sau „Coșulvei” (fără nicio susținere documentară), este menționat pentru prima dată pe un *Tetraevanghel*, cu data de 5 februarie 1535, dăruit Mănăstirii Dobrovăț (vezi Tit Simedrea, *Tetraevanghelul vistiernicului Mateiaș. Manuscris din anul 1535*, în *BOR*, LII, 1934, p. 164-171). În legătură cu personalitatea, activitatea și familia sa, vezi Ștefan Gorovei, *Găneștii și Arbureștii (Fragmente istorice, 1538-1541)*, în *CI*, serie nouă, II, 1971, p. 143-159; idem, *Addenda et corrigenda. Mateiaș vistierul și familia sa*, în *AIIAI*, XVI, 1970, p. 357-359; idem, *Addenda et corrigenda. Din nou cu privire la Mateiaș*, în *AIIAI*, XVIII, 1981, p. 686-687; Maria Magdalena Székely, *Sftenicii lui Petru Rareș. Studiu prosopografic*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2002, și Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova. Sec. XIV-XVII*, București, Editura Enciclopedică Română, 1971, p. 314-315.

⁴ Coșula este așezată de profesorul Ion I. Solcanu în rândul celor 21 de biserici și mănăstiri cu pictură exterioară ctitorite în vremea lui Ștefan cel Mare și a urmașilor acestuia (vezi Ion I. Solcanu, *Datarea ansamblului de pictură de la Biserica Arbure (II). Pictura exterioară. Începuturile picturii exterioare din Moldova*, extras din *AIIAI*, XVIII, 1981, p. 8).

⁵ N. Iorga, *Mănăstirea Coșula*, în *BCMI*, XIX, 1926, p. 70; G. Balș, *Bisericile moldovenești din veacul al XVI-lea (1527-1582)*, în *BCMI*, XXI, nr. 55-58, 1938, p. 60; *Monumente istorice bisericesti din Mitropolia Moldovei și Sucevei*, cu o introducere de Vasile Drăguț și Corina Nicolescu, Iași, 1974, p. 191.

primele decenii ale secolului al XIX-lea, cu una nouă, în ulei⁶. În prezent, după ample lucrări de restaurare, zugrăveala dintâi a fost scoasă la lumină, prin îndepărtarea celei așezate deasupra, lăsând privirii o capodoperă a artei medievale românești⁷. În ceea ce privește zugrăveala exterioară, și astăzi se pot observa, pe peretele de vest al bisericii, urme ale picturii exterioare⁸, mai precis rămășițe ale scenei *Judecării de Apoi*, de o calitate deosebită⁹. Astfel, se poate constata frumusețea unei picturi contemporane cu cele de la alte biserici înveșmântate la exterior, precum Sfântul Gheorghe din Hârlău, Pătrăuți, Humor, Arbore sau Voroneț¹⁰. Despre registrul „Zodiacului”, păstrat integral, Vasile Drăguț afirma că „îl anticipează prin concepție și frumusețe pe cel de la Voroneț”¹¹.

De-a lungul vremii, biserica a suferit câteva modificări de formă, în special în secolul al XIX-lea, însă restaurările făcute în a doua jumătate a veacului trecut au încercat readucerea la o formă cât mai apropiată de cea inițială. Despre reconfigurarea parțială a aspectului interior și exterior al bisericii ne parvin informații prețioase printr-un document eliberat de cancelaria Mitropoliei Moldovei, purtând ca dată anul 1830. Aflăm că se dorea îndepărtarea pridvorului, distrugerea clopotniței și construirea alteia noi în locul pridvorului¹² (lipită de biserică, al cărei parter să constituie și pridvor). Se mai prevedea ca „să se facă brăul de sub streșănă, împregiur, acoperindu-se cu draniță; să o tencuiască și să o vâruiască, iar înăuntru să facă catapiteasma din nou și zugrăvită, cu stranele trebuincioasă iarăși din nou; să scoată părețile din mijloc, în locul căruie să facă chenari, să o tencuiască și să o făurească și să o pardosească cu lespizi”¹³. În legătură cu incinta complexului monastic, se urmărea a se face „ograda din împregiurul bisericii cu cvadrat, întimită, gardul de nuieli cu pari de stejar și aspiniță, cu pocreta din nou, acoperită cu draniță; să facă un tacâm casă egumenești cu 6 despărțituri, de cărămidă și cu temelie de piatră, în mărime după trebuință, cu toate a lor gata; să facă zăci chilii în rând, di douăzeci stânjâni lungu și de trei stânjâni largu, cu cămărușii lor, tot de cărămidă și pe temelie de

⁶ Detalii despre această pictură la Maria Golescu, *Un effét de propagande russe au début de XIXe siècle au monastère de Coșula*, în *RESEE*, XIX, 1942, p. 521-526. Autoarea este de părere că pictura din secolul al XIX-lea a Coșulei este asemănătoare cu cea a bisericii Sfântul Ilie din Iaroslavl (Rusia).

⁷ Virgil Vătășianu, *Istoria artei europene. Artă din perioada Renașterii*, București, Editura Meridiane, 1972, p. 202.

⁸ Această scenă a ieșit la iveală la începutul anilor 1980, când, cu ocazia lucrărilor de restaurare, a fost îndepărtat pridvorul de la 1860 (vezi și I. D. Ștefănescu, *L'évolution de la peinture religieuse en Bucovine et Moldavie depuis les origines jusqu'au XIXe siècle*, vol. I, Paris, 1928, p. 110).

⁹ Ion I. Solcanu, *op. cit.*, p. 14 (180); *Pictura murală în Moldova (sec. XV-XVI)*, București, 1982, p. 51; vezi și planșele 152-154; Vasile Drăguț, *Artă românească – Preistorie, Antichitate, Evul Mediu, Renaștere, Baroc*, București, 2000, p. 202. Asupra anilor în decursul cărora a fost executată această pictură, majoritatea istoricilor de artă s-au pronunțat că a fost făcută în deceniul al patrulea al veacului al XVI-lea. Printre cei care s-au ocupat de probleme privitoare la pictura exterioară a bisericilor din Moldova amintim pe Sorin Ulea, care susține că pictura exterioară a Coșulei a fost executată între anii 1536 și 1538 (*Originea și semnificația ideologică a picturii exterioare moldovenești*, I, în *SCIA*, X, nr. 1, 1963, p. 68), interval pe care îl acceptă și îl propune, mai târziu, și Irineu Crăciunaș (*Bisericile cu pictură exterioară din Moldova (II)*, în *MMS*, 1974, p. 191); vezi și Cornelia Pillat, *Quelques notes sur le thème de la Déisis et son emplacement dans la peinture murale roumaine du Moyen Âge*, în *RESEE*, XIX, 3, 1981, p. 527, nota 63. Vasile Drăguț afirma că pictarea bisericii s-a început la 1537 și a fost terminată un an mai târziu (*Pictura murală în Moldova*, p. 152 sqq.; *Repertoriul cronologic al ctitoriiilor și principalelor fapte ctitoricești din secolul al XVI-lea*, în *Artă creștină în România*, vol. V, București, 1989, p. 44).

¹⁰ V. Brătulescu, *Țesături și broderii din secolul al XVII-lea de la Mănăstirea Coșula*, în *MMS*, XXXIX, nr. 5-6, 1963, p. 259.

¹¹ *Pictura murală în Moldova*, p. 44.

¹² Constantin Turcu, *Știri despre Mănăstirea Coșula*, în vol. Milan Seșan (coord.), *Facultatea de Teologie din Suceava, Institutul de Istorie. La 5 ani de existență. Dare de seamă și comunicări*, Suceava, 1947, p. 66.

¹³ *Ibidem*.

piatră, în mărime după trebuință, cu toate a lor gata; în mărime după trebuință; să facă un tacâm trapeză, pitărie și cuhne tij de cărămidă pe temelie de piatră, hambari, șură pentru trăsură și grajd acoperit cu stuh îndoit – iarăși după trebuință de mare. Care aceste binali ari a li faci începând de la bisărică în primăvara aceasta, până la plinirea anilor, sau rânduri-rânduri, sau în mai scurtă vreme, agiutând puțința și vremea”¹⁴.

La 1901, Alex. Antoniu publica un album dedicat regelui Carol I, cuprinzând fotografiile ale monumentelor arhitectonice bisericesti din Regat, printre care și o planșă cu imaginea mănăstirii Coșula¹⁵. Putem observa, din acel cadru (care este, de altfel, prima reprezentare grafică a ansamblului monahal de la Coșula, în lipsa unor stampe sau imagini anterioare), că mănăstirea avea corpuri de chilii, o egumenie impunătoare, precum și cuhnia așezată la sud de biserică. Toată curtea mănăstirii era înconjurată cu un zid de cărămidă (ridicat în vremea egumeniei lui Marchian Folescu), păstrat până astăzi. De asemenea, poate fi observată și frumoasa clopotniță¹⁶, ridicată la cumpăna veacurilor al XVIII-lea și al XIX-lea, străjuind biserica dinspre nord-est. În decursul secolului al XIX-lea, a fost adăugat și un diaconicon (veșmântărie), care a fost păstrat până la restaurarea bisericii, pe parcursul veacului trecut.

De-a lungul primelor trei veacuri de existență, patrimoniul funciar al mănăstirii Coșula poate fi observat pe baza mărturiilor documentare păstrate. În urmă cu câțiva ani, a fost publicată o astfel de „reconstituire”¹⁷, din care reies principalele stăpâniri ale chinoviei botoșănene. Biserica de la Coșula a fost construită cu scopul de a fi lăcașul de cult care să servească unei mănăstirii deja existente acolo, fiind înzestrată, încă de la început, cu moșia dimprejur¹⁸. De-a lungul vremii, ajutoarele îndreptate către acest lăcaș au fost puține, în comparație cu alte mănăstiri ale Moldovei. Pe lângă ctitorul principal, urmași ai familiei acestuia au încercat să ajute lăcașul prin diferite danii. Cu timpul, pe lângă acestea, obștea a reușit să mai achiziționeze diferite părți de moșie, patrimoniul funciar fiind sporit și de unele evenimente petrecute în viața mănăstirii, pe care le vom aminti mai încolo. Astfel, la 1610, obștea cumpăra o jumătate din satul Itești¹⁹. Prima hotarnică a moșiilor mănăstirii este atestată printr-un document din anul 1665, din timpul domniei lui Eustratie Dabija²⁰, făcută după jalba egumenului de atunci, Atanasie, împotriva încălcării de către împereșari a moșiilor mănăstirii; hotarele erau: Țăncușa, Poiana Cornaciului, moșia Flămânzi²¹, obârșiile Stahnii, moșia Uriceni a Mănăstirii Dragomirna, Miletinul, drumul mare care duce la Hârlău și merge la Botoșani, fântâna Vișinilor, drumul ce vine de la Drăgășani și merge la Coșula, fântâna Cerbului, pârâul Tăietura, pârâul de la Mihai, moșia Ciorăni, obârșia pârâului Ciorăni, Buda, Poiana Trestioara, Itești, poiana Fetii, Hulturanii, pâraiele Albăia, Unguroaia și Cornaciul, piscul Malul și pârâul Fântânelii²². La 1677, Solomon Bârlădeanul dăruia mănăstirii

¹⁴ *Ibidem*, p. 66-67.

¹⁵ Alex. Antoniu, *Album general al României*, București, 1901, planșa 16.

¹⁶ Vasile Drăguț, *Dicționar enciclopedic de artă medievală românească*, ediția a II-a, București, Editura Vremea, 2000, p. 154.

¹⁷ Ioan-Augustin Guriță, *Quelques aspects...*, p. 29-32.

¹⁸ ASI, Mitropolia Moldovei și Sucevei, 10/1857, f. 25.

¹⁹ *DIR*, A, Moldova, *Secolul XVIII*, vol. II (1606-1610), București, 1953, p. 311, nr. 413.

²⁰ *Ibidem*, p. 254, nr. 1147.

²¹ *Vezi și ANI*, M-rea Coșula, V/37.

²² Amintim aici satul Coșuleni, pentru care, la 1634, egumenul Meletie avea pricină cu niște oameni din sat pentru un heleșteu de la hotarul mănăstirii. *Vezi DRH*, A, vol. XXII (1634), întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și Leon Șimanschi, București, 1974, p. 118-119, nr. 106; *Catalogul documentelor moldovenești din Direcția Arhivelor Centrale (CDM)*, vol. II (1621-1652), întocmit de Mihai Regleanu, Iulia Gheorghian, Veronica Vasilescu și Doina Duca, București, 1959, p. 205, nr. 965.

siliștea Itești din ținutul Hârlăului²³. Tot în veacul al XVII-lea, mănăstirea primea jumătate din satul Iacobeni (sau Slobozia) și a treia parte din satul Coșuteni din ținutul Hârlăului²⁴. Alexandru Sculeș, un descendent din familia ctitorului, lăsase cu „limbă de moarte”, când era prins și ucis de turci la vremea când aceștia stăpâneau cetatea Camenița, jumătatea sa din satul Iacobeni²⁵; iar la 1684, un anume Costin dăruia o parte din moșia Igești, de la ținutul Sucevei²⁶.

Unul dintre momentele aparte ale istoriei acestei mănăstiri botoșănene a fost cel petrecut în anul 1691, atunci când, din cauza pustiirii așezământului monahal de către oștile turcești și în urma cererii egumenului Paisie, țarii Rusiei, Ioan și Petru Alexievici, ofereau, prin hrisov, promisiunea de a ajuta mănăstirea o dată la cinci ani²⁷. Nu este exclus ca în obștea mănăstirii să fi viețuit la acel moment și călugări ruși, fapt care ar explica acest gest al împăraților pomeniți. Mănăstirea se afla, într-adevăr, la cumpăna veacurilor al XVII-lea și al XVIII-lea, într-o stare avansată de sărăcie. Chiar dacă mai primise anumite scutiri și înainte²⁸, a fost nevoie de noi confirmări și ajutoare pentru ca viața monahală din acele locuri să nu fie întreruptă de lipsurile materiale. Nicolae Mavrocordat întărea mănăstirii, la 19 iulie 1710, stăpânirea peste părțile de sat din Iacobeni și Coșuteni²⁹; după ce, tot el, cu mai bine de o lună mai devreme îi dăruia și câteva ocale de ulei din vama domnească din Iași, pentru că mănăstirea „rămăsese săracă, neavând nici făclii de ceară de ajuns ca să lumineze biserica”³⁰. Astfel, după dania lui Nicolae Mavrocordat, domnul Grigorie Ghica orânduia, la 1731, să se hotărânicească părțile de moșie din jurul mănăstirii Coșula, numite și Poienile Cornaciului, Copălăul și Trestioara³¹. Stăpânirea peste Cornaci îi fusese întărită, la 1713, tot de Nicolae Mavrocordat³². La 1741 sau 1742, Constantin Mavrocordat a cerut tuturor mănăstirilor din Țara Moldovei să facă inventarul averilor, fiecare samă fiind adusă, în 1743, la Iași, de către egumeni, chiar în ziua de Bobotează³³. Dintre toate mănăstirile neînchinatelor ale Moldovei, se pare că cea de care ne ocupăm acum era cea mai slab înzestrată, având în vedere averile declarate. La acea vreme, moșiile mănăstirii erau: jumătate din satul Iacobeni pe Jijia, jumătate din satul Itești, lângă hotarul mănăstirii Putna, a patra parte din satul Costini, a patra parte din Poienile Cornaciului și o moară cu roată lângă mănăstire³⁴. Nu sunt pomenite Poiana Copălău, Trestioara și ocina din

²³ CDM, IV (1676-1700), întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca-Tinculescu, Veronica Vasilescu și Constanța Neculescu, București, 1970, p. 56-57, nr. 152.

²⁴ *Ibidem*, p. 255, nr. 247; vezi și *DIR*, XVII, vol. V, p. 22, nr. 23.

²⁵ *DIR*, A, Moldova, *Secolul XVIII*, vol. IV (1616-1620), București, 1956, p. 493-496, nr. 627: „[...] nerămându sămânță de trupul meu, parte me, cât s-a afla de sat di Iacobeni, am dat danie mănăstirii Coșulei, să-mi pominască pe pomelnic moșe meu Alesandru Scleșu”; Maria Magdalena Székely, *op. cit.*, p. 92.

²⁶ CDM, IV, p. 192, nr. 820.

²⁷ Silviu Dragomir, *Contribuții privitoare la relațiile bisericii românești cu Rusia în veacul XVII*, extras din *AARMSI*, nr. 21, seria II, tomul XXXIV, 1912, p. 151-153, nr. XLIII; N. Iorga, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, București, 1928, p. 175; idem, *Istoria relațiilor române*, antologie, ediție îngrijită de Florin Rotaru, traducere de Anca Verjinschi, București, Editura Semne, 1995, p. 199.

²⁸ CDM, III (1653-1675), întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca, Constanța Neculescu, Veronica Vasilescu și Cornelia Crivăț, București, 1968, p. 88-89, nr. 318.

²⁹ ASI, Mănăstirea Coșula, Mss. 551, f. 82^v-83, nr. 54.

³⁰ CDM, V (1701-1720), întocmit de Veronica Vasilescu și Doina Duca-Tinculescu, București, 1974, p. 252-253, nr. 941.

³¹ ASI, M-rea Coșula, IV/78.

³² *Ibidem*, IV/20-21.

³³ Ioan Bogdan, *Sămile mănăstirilor de țară din Moldova pe anul 1742*, în „Buletinul Comisiunii Istorice a României”, 1915, p. 217-279.

³⁴ *Ibidem*, p. 276.

Poieni, cu toate că, la 1726, sunt menționate într-un act ca aparținând mănăstirii³⁵. La 1759, mănăstirea se afla în litigiu cu Grigoraș Arhip pentru moșia Itești din ținutul Hârlăului, conducerea mănăstirii fiind împuțernicită de domn să ia dijmă de pe această moșie până la soluționarea problemei³⁶. La 1765³⁷ și 1767³⁸ se fac din nou hotarnice moșiilor din ținutul Hârlăului. În aceeași perioadă s-a dezbătut o pricină (cu o serie de judecăți), între preotul Lupu Coșteanu și arhimandritul Calistrat, egumenul mănăstirii, în legătură cu unele părți din satele Iacobeni și Coșuteni³⁹.

La 15 ianuarie 1768, Grigore Callimachi, domnul Moldovei, „miluiește mănăstirea Coșula cu două oca de untdelemn pe lună și o litră de tămâie”⁴⁰. În anul următor, logofătul Andrei Coșteanu dăruia mănăstirii părțile sale de moșie din Iacobeni și Coșuteni⁴¹. Grigore Alexandru Ghica scutea mănăstirea de mai multe dări și îi acordă cinci poslușnici, la 7 august 1775⁴². În anul următor, Ioan Coșteanu lăsa partea lui din moșia Coșuteni surorilor sale, iar după moartea acestora mănăstirii⁴³. Același Ioan Coșteanu, împreună cu soția sa, Paraschiva, dăruiau egumenului Calistru al Coșulei două părți din satul Dărmănești din ținutul Sucevei⁴⁴, luat printr-un schimb făcut cu marele ban Constantin Vârnav⁴⁵, pentru o parte din satul Coșuteni, pe care acesta din urmă o va ceda mănăstirii printr-un alt schimb⁴⁶; pentru ca, tot el (ginere al „popei Lupu Coșteanul”), împreună cu soția sa să vândă mănăstirii Coșula, la 2 iulie 1780, a patra parte din moșia Iacobeni⁴⁷. Pentru această moșie, a Iacobenilor, mănăstirea avea să se judece cu cei din familia Coșotenilor. La 1795, domnul Moldovei, Alexandru Callimachi, întărea mănăstirii Coșula toate părțile de moșie pe care le avea în stăpânire din satele Iacobeni și Coșuteni⁴⁸.

În legătură cu patrimoniul funciar al mănăstirii, la începutul secolului al XIX-lea, mai menționăm inventarul făcut, la 1812, averilor așezămintelor monahale pământene și închinat. Mănăstirea Coșula avea: Coșula (satul său), Copălăul, Iteștii, Cornații, Iacobenii, Coșotenii (jumătate de sat⁴⁹) și câteva vie în jurul mănăstirii⁵⁰. Egumenul de atunci al mănăstirii, Anatolie, spunea că „pentru împresurarea moșiilor mănăstirii de mai sus amintite, mulți ani m-am judecat la preacinstitul divan și încă până acum nu s-a făcut nici o punere la cale”⁵¹. Începutul secolului al XIX-lea este marcat de mai multe probleme de ordin administrativ; egumenii au inițiat procese sau au fost chemați la judecăți pentru unele părți de moșie pe care le stăpâneau mănăstirea.

³⁵ ASI, M-rea Coșula, IV/24.

³⁶ *Ibidem*, Mănăstirea Coșula, Mss. 551, f. 20^{r-v}, nr. 12.

³⁷ *Ibidem*, f. 22^v, nr. 14.

³⁸ *Ibidem*, f. 23^{r-v}, nr. 15.

³⁹ *Ibidem*, M-rea Coșula, V/27-30.

⁴⁰ *Ibidem*, V/32.

⁴¹ *Ibidem*, V/33.

⁴² *Ibidem*, VIII/3; menționat și de V. A. Urechiă, *Istoria românilor*, seria de volume pentru 1774-1786, tomul II, București, 1892, p. 297.

⁴³ ASI, Mănăstirea Coșula, Mss. 551, f. 88^v-89^v, nr. 59.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 90^v.

⁴⁵ *Ibidem*, f. 89^v-90.

⁴⁶ *Ibidem*, f. 91^{r-v}.

⁴⁷ *Ibidem*, M-rea Coșula, V/78 (rez. la nr. 62).

⁴⁸ *Ibidem*, II/13.

⁴⁹ Bucata din Coșuteni se numea și Zăiceni, așa cum o întâlnim și în catagrafia anexată (*ibidem*, I/2).

⁵⁰ Constantin N. Tomescu, *Tablou de 40 de mănăstiri și schituri din Moldova și cu arătarea moșiilor ce aveau ele în 1812*, în „Revista Societății Istorico-Arheologice Bisericești, Chișinău”, XXIII, 1933, p. 321-322. Toate acestea pot fi verificate și în catagrafia anexată acestui studiu.

⁵¹ *Ibidem*.

Am pomenit despre această evoluție a patrimoniului funciar, deoarece este relevantă pentru izvorul care însoțește aceste rânduri introductive, putând fi observat, diacronic, modul în care a evoluat patrimoniul imobil al unui așezământ monahal neînchinat până în preajma secularizării averilor mănăstirești. Documentele păstrate ne mai arată și judecățile pe care le-a avut mănăstirea, conflictele, vânzările de moșie și așa mai departe.

În veacul al XVIII-lea însă, spre sfârșit, Coșula avea să fie „salvată” într-o împrejurare aparte. La 30 august 1785, Schitul Mare (Maniava) din Galiția, căruia îi era închinată Mănăstirea Sucevița⁵², avea să fie desființat, iar cei mai mulți dintre monahi s-au refugiat în diferite mănăstiri din Moldova⁵³. La Coșula veniseră, inițial, 21 de călugări, fiind primiți, la 1783 sau 1784, de mitropolitul Gavriil Callimachi, iar dintre ceilalți 35, ajunși în 1786, cea mai mare parte s-au stabilit tot la Coșula și la noul metoc al acesteia de la Horodiștea, până atunci dependent de mănăstirea Sucevița. Alți călugări de la Schitul Mare au mers la Zghireni (sau Zbereni), un metoc al așezământului monahal de la Zagavia, unde era o obște redusă numeric⁵⁴, dar și la Putna, Vorona, Dragomirna, Kiev sau în Rusia⁵⁵.

La Coșula, monahii au adus și o parte din patrimoniul funciar, însoțit de documente, al Schitului Mare și Suceviței, în primul rând livada și viile care înconjurau Schitul Horodiștea de la Cotnari, împreună cu acesta⁵⁶. Coșula mai avea la Cotnari o bucată de vie, primită la 1761⁵⁷. Un egumen al Schitului Horodiștea mai cumpăra, la 1799, de la monahul Ciprian de la mănăstirea Neamț, un pogon de vie⁵⁸. La momentul secularizării, Coșula avea 18 hectare de vie și o livadă⁵⁹. Din Galiția, viețuitorii „împământeniți” în Moldova au adus și cărți, manuscrise⁶⁰ și obiecte liturgice, păstrate multă vreme la mănăstirea botoșăneană, unele până astăzi, altele fiind mutate la Biblioteca Academiei sau prin muzee. Astfel, din ceea ce avea Coșula și din ceea ce au adus monahii schiteni – pe baza documentelor și a inventarelor cunoscute și publicate – se poate reconstitui tezaurul mănăstirii, din care s-au păstrat câteva obiecte de cult sau cărți bisericești de o importanță deosebită. Dintre obiectele de cult amintim: un aco-perământ pentru potir, unul pentru disc, un aer pentru Sfintele Vase și un epitrahil⁶¹, toate acestea fiind atribuite cneaghinei Anghelina, soția lui Mateiaș; însă studiile ulterioare au demonstrat că aceste obiecte datează din secolul al XVIII-lea, doar epitrahilul fiind din secolul precedent⁶².

⁵² Dimitrie Dan, *Mănăstirea Sucevița. Cu anexe de documente ale Suceviței și Schitului celui Mare*, București, 1923, p. 223-224; Petronel Zahariuc, *Informații genealogice în pomelnicul Schitului Mare din Galiția, în De la Iași la Muntele Athos. Studii și documente de istorie a Bisericii*, Iași, 2008, p. 199; Ioan-Augustin Guriță, *Quelques aspects...*, p. 12 sqq.

⁵³ Vezi Ioan-Augustin Guriță, *Ultimele pagini ale unei istorii comune: Schitul Mare din Galiția și Mănăstirea Sucevița*, în „Analele Putnei”, XI, 2015, 1, p. 321-338.

⁵⁴ Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldaviei și Sucevei și a Catedralei Mitropolitane din Iași. Urmată de o serie de documente, de facsimile și de portrete privitoare la Istoria Națională și Bisericească a Românilor*, București, 1888, p. 339-340, nr. CCCLXXXIII.

⁵⁵ Ioan-Augustin Guriță, *Ultimele pagini...*, p. 325.

⁵⁶ ASI, Mitropolia Moldovei, 10/1857, f. 25.

⁵⁷ *Ibidem*, M-rea Coșula, VII/18; *ibidem*, Mănăstirea Coșula, Mss. 551, f. 121, nr. 8; *ibidem*, Mss. 552, f. 57^v-58^r, nr. 6.

⁵⁸ *Ibidem*, M-rea Coșula, XI/11.

⁵⁹ Marcu-Marian Petcu, *Mănăstiri și schituri din Moldova, astăzi dispărute (sec. XIV–XIX)*, București, 2010, p. 162.

⁶⁰ P. P. Panaitescu, *Manuscrisele slave din Biblioteca Academiei*, vol. I, București, 1959, p. VII.

⁶¹ N. Iorga, *Istoria românilor*, vol. VI, *Monarhii*, București, 1938, p. 80-81; V. Brătulescu, *op. cit.*, p. 259-263; idem, *Inscripțiile slavone și cutia cu broderiile religioase de la fosta Mănăstire Coșula*, în *MMS*, XL, nr. 7-8, 1964, p. 443-447.

⁶² Vasile Drăguț, *op. cit.*, p. 356. Autorul aseamănă acest epitrahil de la Coșula, dăruit de monahul Isaia, cu epitrahilele „cu apostoli” care au aparținut mitropolitului Varlaam, dăruite Mănăstirii Secu.

Inventare ale obiectelor și cărților de la mănăstirea Coșula au fost publicate, în primul sfert al veacului trecut, de Nicolae Iorga⁶³ și de Tiberiu Crudu⁶⁴. Între obiectele menționate de N. Iorga, în inventarul publicat la 1909, regăsim o mușama, copie a uneia din 1876, pe care se puteau observa chipurile ctitorilor: soțul, soția și patru copii. În 1926, tot el vorbește despre o iconiță cu aceeași reprezentare a ctitorilor, o imitație a tabloului votiv din biserică⁶⁵. Printre obiectele de preț aflate în inventarul Mănăstirii Coșula mai erau: un potir cu inscripție, o icoană donată de banul Savin Zmucilă, unul dintre însoțitorii lui Dimitrie Cantemir în pribegia rusească, o cruce dăruită de Nicolae Stroja, Gheorghe și Dumitru, o cruce care îi pomenește pe episcopul Dositei al Rădăuților și pe Dosoftei ieromonahul, un potir rusec de argint, icoane din veacul al XVI-lea, o tavă dăruită de un anume Dinu Ciocan din Târnava Mare⁶⁶ (la 1767). Tot la mănăstirea Coșula, tot N. Iorga a descoperit, în toamna anului 1908, printre cărțile vechi, un manuscris din 1816, copie a celei mai vechi traduceri în limba română a „Istoriilor” lui Herodot⁶⁷. De asemenea, dintre cărțile care se mai păstrau la Coșula, unele proveneau cu siguranță de la Schitul Mare⁶⁸: *Evanghelie* (Liov, 1644); *Antologhion* (Liov, 1650); *Triod* în limba rusă (din secolul al XVII-lea); *Privilegiile bisericii orientale din Regatul polon* (1767); *Evanghelie* polonă (din secolul al XVII-lea); *Gramatica greco-slavă și Viețile sfinților* în limba rusă („cu miniaturi foarte frumoase”⁶⁹). N. Iorga duse la Biblioteca Academiei Române mai multe manuscrise coșulene⁷⁰. Se consemna că fuseseră descoperite în biblioteca așezământului monahal multe cărți vechi, tipărite între secolele al XVII-lea și al XIX-lea, românești, grecești, latine, slave, polone, italiene, engleze și rusești, unele foarte frumos legate⁷¹.

După ce încheiase o nouă vizită la Coșula, în ședința publică din 9 ianuarie 1925, desfășurată la Academia Română sub președinția lui I. C. Negruzzi, N. Iorga atrăgea atenția asupra picturii de la Coșula: „D-sa a cerut Comisiunii Monumentelor Istorice să îngrijească de desbrăcarea fondului de aur și aceli picturi vechi, cu atât mai mult cu cât d-sa a constatat că hainele sfinților din altar sunt cu totul asemănătoare cu cele de la Argeș”⁷². După ce s-a subliniat că la aceeași mănăstire fusese găsită prima traducere românească a lui Herodot, marele istoric anunța că descoperise „acum următoarele foarte prețioase manuscrise, pentru cari cere colegului nostru, d-lui Alexandru Lăpedatu, Ministrul Cultelor și Artelor, să încuviințeze ca să nu mai fie înapoiate mănăstirii Coșula, ci să rămână în colecția de manuscrise a Academiei”⁷³. Sunt prezentate șase

⁶³ N. Iorga, *Studii și documente*, XVI, p. 280.

⁶⁴ Tiberiu Crudu, *O vizită la mănăstirea Coșului*, în „Revista Moldovei”, anul IV, nr. 8-9 (decembrie 1924 – ianuarie 1925), Botoșani, p. 33-35.

⁶⁵ N. Iorga, *Mănăstirea Coșula*, p. 70. Tabloul a fost regăsit, iar povestea și obiectul de artă au văzut lumina tiparului (Ioan-Augustin Guriță, *Un tablou votiv regăsit*, în „Analele Putnei”, X, 2014, 1, p. 33-48).

⁶⁶ N. Iorga, *Studii și documente*, XVI, p. 279-280. Pentru fotografiile ale odoarelor mănăstirii, vezi idem, *op. cit.*, 1926, p. 171-173; idem, *op. cit.*, 1938, p. 13, fig. 16, p. 14, fig. 17, p. 15, fig. 18; I. D. Ștefănescu, *op. cit.*, pl. XVII.

⁶⁷ Actualul manuscris românesc nr. 3499 de la BAR. Vezi *Herodot, traducere românească, publicată după manuscrisul găsit în mănăstirea Coșula*, Vălenii de Munte, 1909; H. Mihăescu, *Cea mai veche traducere românească a lui Herodot*, în „Arhiva”, XVIII, nr. 1-2, 1936, p. 105-111; Ștefan Gorovei, *Circulația Herodotului de la Coșula: explicații genealogice pentru un fenomen cultural*, în *ArhGen*, 5, nr. 3-4, 1998, p. 155-179.

⁶⁸ N. Iorga, *De la Mănăstirea Coșula*, p. 252. Vezi și idem, *Studii și documente*, XVI, p. 280-281, nr. 17 (un tetraevanghel care a fost la mănăstirea Voroneț, datat la 1549-1550; vezi și *infra*, nota 75).

⁶⁹ N. Iorga, *De la Mănăstirea Coșula*, p. 252.

⁷⁰ Tiberiu Crudu, *op. cit.*, p. 33-35.

⁷¹ *Ibidem*; N. Iorga, *De la mănăstirea Coșula*, p. 252.

⁷² Academia Română, „Anale”, tomul XLV, *Ședințele din 1924-1925*, București, 1925, p. 23-24.

⁷³ *Ibidem*, p. 24.

manuscrise, patru slavonești, unul grecesc și unul românesc, între care, cel dintâi, de la 1549-1550, cuprinzând una dintre scrierile Sfântului Efrem Sirul, de o reală calitate, N. Iorga spunând că este „unul din cele mai frumoase manuscrise ce am văzut”⁷⁴. Bogata colecție de manuscrise a mănăstirii Coșula a fost, astfel, cu timpul, mutată la Biblioteca Academiei, în depozitele Arhivelor Naționale sau a ajuns, pe căi știute doar de posesorii lor, la particulari⁷⁵.

După această scurtă incursiune în istoria mănăstirii Coșula, în special din perspectiva agoniselilor așezământului monahal de-a lungul vremii, vom discuta despre catagrafia de la 1850. Este un amplu inventar întocmit într-o perioadă destul de complicată pentru mănăstire, anterioară celei de înflorire din vremea egumenului Marchian Folescu. Coșula devenise, în a doua treime a veacului al XIX-lea, una dintre mănăstirile date spre conducere unor colaboratori apropiați ai mitropoliților Moldovei. Cunoaștem o parte din egumenii așezământului călugăresc din prima parte a secolului al XIX-lea, conform unei liste alcătuite la 1857: Antioh (1796), Onisifor ieromonah (1805), Anatolie ieromonah (1812), Athanasie arhiereu (1816), Irinarh arhimandrit (1820), Meletie arhidiacon⁷⁶ (1845), Visarion arhimandrit (1846), Ilarion arhimandrit⁷⁷ (1847), Mardarie arhiereu, la 1850⁷⁸. Când starețul unei mănăstiri murea, se retrăgea, era schimbat sau era mutat, succesorul trebuia să preia, printr-un „proces-verbal”, administrarea averii, fiind direct responsabil de aceasta în fața obștii și a autorității eclesiastice superioare. Nu întâmplător, la Coșula s-au păstrat mai multe catagrafii, de la mijlocul veacului al XIX-lea, când perioadele de egumenie au fost destul de scurte. În cadrul acestui articol, vom publica catagrafia întocmită la 15 noiembrie 1850. Dacă în lista stareților, alcătuită la 1857 de arhiereul Marchian Folescu, egumenia lui Mardarie Apamias ar fi început la 1850, practic el a preluat toiagul la 28 februarie 1851, atunci când Sofronie Miclescu a emis documentul prin care-l însărcina cu această nouă ascultare pe fostul locțiitor de mitropolit al Moldovei⁷⁹. El venea, așadar, după fostul egumen Ilarion, cel pomenit în această calitate și în catagrafia din 1850: „s-au găsit sporiu și de la fostul până acum egumen, sf(i)n(ția) sa arhimandritul Ilarionu”⁸⁰.

În acest context s-a alcătuit și catagrafia care însoțește aceste câteva rânduri. Documentul este foarte important din perspectiva înțelegerii modului în care s-a păstrat și administrat patrimoniul mobil și imobil al acestei mănăstiri de-a lungul vremii; dar și a grijii pe care o manifestau oamenii Bisericii pentru moștenirea lăsată de predecesorii lor, în spiritul bunei chivernisiri, atât de des invocată în spațiul eclesiastic.

Așadar, această „Catagrafie de toată zestrea și averea mișcătoare și nemișcătoare a sfintei monastiri Coșula”⁸¹ a fost încheiată la 15 noiembrie 1850 și cuprinde toate obiectele, cărțile și documentele care aveau valoare de inventar. Sunt pomenite obiectele

⁷⁴ *Ibidem*, nr. 1.

⁷⁵ Vezi, de pildă, cazul manuscrisului 1664 de la ASI, scris (probabil) de ieromonahul Lavrentie de la Coșula, cuprinzând și o parte din *De neamul moldovenilor (Repertoriul manuscriselor de cronici interne, sec. XV-XVIII, privind istoria României)*, întocmit de I. Crăciun și A. Ilieș, București, 1963, p. 94; Liviu Onu, *Critica textuală și editarea literaturii române vechi, cu aplicații la cronicarii moldoveni*, București, Editura Minerva, 1973, p. 210-216).

⁷⁶ Este vorba despre Meletie Istrate, viitorul episcop de Huși.

⁷⁷ Din vremea arhimandritului Ilarion se mai păstrează o catagrafie (ASI, Mitropolia Moldovei și Sucevei, 158/1840, f. 4-8).

⁷⁸ *Ibidem*, 10/1857, f. 25^v.

⁷⁹ *Ibidem*, A. 28/1847. Vezi și Mihai Mănuță, *Arhiereul Mardarie Apamias, locotenent de mitropolit al Moldovei, 16.VIII.1849 – 10.II.1851*, în *MMS*, XXXV, nr. 9-12, 1959, p. 646.

⁸⁰ ASI, M-rea Coșula, IV/80, f. 4^v-5^r.

⁸¹ *Ibidem*, f. 1-11.

din vremea egumenilor de dinainte de 1846, precum și „cele sporite din vremea răposatului egumen arhimandritului Visarion”⁸². Cel care a predat averea mănăstirii, arhimandritul Ilarion, este pomenit în mai multe locuri, în legătură cu categoriile înscrise în catagrafie: „sporiul, tot în camară, de la fostul până acum egumen, Ilarion arhimandrit, precum să arată în jos”⁸³; „sporiu în sofragerie de la fostul până acum egumenu arhimandritul Ilarionu”⁸⁴; „sporiul tot în casăle egumenești de la fostul până acum egumen Ilarion arhimandrit”⁸⁵; „opisu de toate documenturile ce s-au aflat la arhimandriul Ilarion fostul egumen mon(asti)rii Coșula, netrecute în catagrafie”⁸⁶.

În acest mic univers mănăstiresc, fiecare obiect avea o valoare deosebită, prin faptul că nu aparținea niciunei persoane fizice, ci erau afierosite lui Dumnezeu; de aceea, toate obiectele trebuiau păstrate cu sfințenie și cu maximă responsabilitate. Astfel, sunt pomenite toate obiectele de cult, bunurile bisericii, cărțile, documentele, vesela, mobilierul (atât cel din lăcașul de cult, cât și cel de la stăreție), bunurile din camera mănăstirii, topoare, butoaie, găleți și multe altele, care făceau parte din averea mișcătoare sau nemiscătoare a așezământului monahal. Cei care au cercetat averea mănăstirii au menționat cazurile în care anumite obiecte dispăruseră („n-au fiiință”, „nu-i”, „nu-s”, „unul nu-i”, „nu sânt”, „una lipsăști”, „aceli rupte nu s-au găsit” etc.) sau fuseseră stricate („vechi”, „vechi, stricate”, „stricate” etc.). În alte cazuri, după cum se poate observa, dacă în precedenta catagrafie se menționa că, de exemplu, erau două tăvi de schijă, cei care au verificat au spus că „am găsit una de aramă și una de șchijă”, îndreptând eventuala eroare. Sunt consemnate îndeosebi odoarele aflate în biserica mănăstirii, folosite curent în cadrul liturgic: chivot, cruce, *Evanghelii* cu ferecătură, sfinte vase (discuri, potire, lingurițe, stelute, copii), cădelnițe, candelă, sfeșnice, felinare, ibrice pentru „căldură”, litiere; de asemenea, sunt înscrise acoperămintele pentru sfânta masă și sfintele vase (procovețe, văzduhuri), dar și veșmintele preoțești și diaconești (stihare, mânecute, brâie, feloane, epitrahile), bedernițe, dvere, prosoapele cu care preoții își ștergeau mâinile după spălările liturgice, icoanele din biserică etc. De asemenea, se poate observa cu ușurință că unele dintre cărți proveneau din spațiul slav, precum cea „Evanghelie ruscă” sau cele „patruzăci cărți rusăști, vechi”, toate aduse, cu siguranță, de călugării galițieni.

Așadar, catagrafia pe care o publicăm mai jos cuprinde, la început, „odoarele din biserică”⁸⁷, respectiv toate obiectele de cult, icoanele, cărțile și mobilierul aflate în sfântul locaș ctitorit de vistiernicul Mateiaș. În continuare, sunt menționate alte obiecte din biserică, dar care făceau parte din sporirea egumenului Visarion, trecut la cele veșnice, respectiv câteva cărți, un sfeșnic, obiecte liturgice, veșminte și icoane⁸⁸. Dintre acestea, un set de odăjdii preoțești (cuprinzând „un felonu de adamască”, „un epitrahiru”, „una părechi rucaveță”, „un văzduh”, „doă procoveță” și „una nebelniță”) fuseseră făcute de Costandachi Placă⁸⁹. După cele sporite în vremea lui Visarion, sunt trecute în catagrafie cele de la Ilarion⁹⁰, în timpul căruia la patrimoniul mănăstirii se mai adăugaseră, pe lângă veșminte, icoane, sfeșnice și acoperămintele liturgice, și o cristelniță, un ibricel, prosoape

⁸² *Ibidem*, f. 4^r.

⁸³ *Ibidem*, f. 6^r.

⁸⁴ *Ibidem*, f. 7^v.

⁸⁵ *Ibidem*, f. 9.

⁸⁶ *Ibidem*, f. 10^r-11^v.

⁸⁷ *Ibidem*, f. 2^r-3^v.

⁸⁸ *Ibidem*, f. 4^r.

⁸⁹ *Ibidem*.

⁹⁰ *Ibidem*, f. 4^v-5^r.

și mai multe cărți, între care „una carte scrisă de mână, a lui Irodot”⁹¹. După ce se sfârșise inventarierea bunurilor din biserică, s-au înscris „documenturile moșiilor monastirii”⁹², în număr de 115, atât originale, cât și copii. Urmează ale 18 „documenturi ce să gășasc luate din catagrafie prin opis din 1849 decemvrie 19”⁹³.

Foarte interesantă este și lista cu lucrurile care se aflau în cămară⁹⁴, înainte de stăreția lui Ilarion⁹⁵, precum și cele sporite în timpul egumeniei sale⁹⁶, dar, mai ales, cele din sufragerie, rămase de la egumenii Visarion⁹⁷ și Ilarion⁹⁸: chesele (unele de cristal), castroane, cupe, fârfurii, „garafe de cristal”, pahare (de țuică sau de vin), linguri, furculițe, cuțițe (unele „cu mănunchi de os”), oale, căni, fețe de masă, prosoape, sfeșnice, mușamale, ibrice pentru cafea, zaharnițe etc. Casele egumenești aveau și ele o „brumă de avere”, înscrisă la categoria „lucrurile și îmbrăcămintele din casăle egumenești”⁹⁹, în prima parte de dinainte de arhimandritul Ilarion, iar în a doua cele din vremea egumeniei sale: icoane, candelă, iconostas, mese, scaune, cărți, veselă, scoarțe, perne și pernuțe de multe feluri, cu fețele lor¹⁰⁰ etc. Unele lucruri erau stricate sau lipseau, precum un jilț mitropolitan. În timpul starețului Ilarion, se mai cumpăraseră câteva „scaune bune de ulm îmbrăcate cu adamască de bumbac”, o masă rotundă, perdele și alte lucruri folositoare, după cum se poate observa¹⁰¹. În continuare, sunt pomenite obiectele din șură și din jîtniță¹⁰², urmate de „edical” edecul viei¹⁰³ și de secțiunea „vinul și producturile”¹⁰⁴. În cazul averii nemișcătoare, se confirmă ceea ce documentele precedente ne arată, respectiv faptul că mănăstirea avea moșia pe care se afla biserică, satul Iacobeni, o parte din Zăicești, Lieștii, viile de la Horodiștea și alte 12 pogoane de vie în sat¹⁰⁵. În cazul animalelor, mănăstirea deținea 24 de boi mari, tot atâtea vaci mari, șase berbeci, 200 de oi, 24 de scroafe și 10 porci. Cât privește producția de miere, aceasta venea de la cei 50 de stupi¹⁰⁶.

Catagrafia se încheie cu un „opis de toate documenturile ce s-au aflat la arhimandritul Ilarion fostul egumen monastirii Coșula, netrecute în catagrafie”¹⁰⁷; sunt însemnate 70 de documente, majoritatea din prima jumătate a veacului al XIX-lea.

Publicarea acestui izvor lărgeste perspectiva în privința cunoașterea vieții monahale din Moldova veacului al XIX-lea, mai ales în privința economiei mănăstirești, o direcție de cercetare încurajată astăzi în anumite centre științifice europene. Pe lângă faptul că se poate înțelege mai bine modul în care se chiverniseau bunurile așezămintelor mănăstirești, se pătrunde și într-un univers aparte, marcat de restricții și reguli impuse prin doctrină și disciplină, dar în care putem observa și ce mâncau și beau monahii, cum trăia

⁹¹ *Ibidem*, f. 4^r.

⁹² *Ibidem*, f. 5^r-6^r.

⁹³ *Ibidem*, f. 6^r-v.

⁹⁴ *Ibidem*, f. 6^r-7^r.

⁹⁵ *Ibidem*.

⁹⁶ *Ibidem*.

⁹⁷ *Ibidem*, f. 7^v.

⁹⁸ *Ibidem*, f. 7^v-8^r.

⁹⁹ *Ibidem*, f. 8^r.

¹⁰⁰ *Ibidem*, f. 8^v.

¹⁰¹ *Ibidem*.

¹⁰² *Ibidem*.

¹⁰³ *Ibidem*.

¹⁰⁴ *Ibidem*, f. 8^v-9^r.

¹⁰⁵ *Ibidem*, f. 9^r.

¹⁰⁶ *Ibidem*, f. 9^r-9^v.

¹⁰⁷ *Ibidem*, f. 10^r-11^r.

starețul, cum se organiza protocolul, cât de importantă era vesela și așa mai departe. Din astfel de izvoare reiese și nivelul culturii materiale specifice unei mănăstiri neînchinată, al cărei rol în zona Botoșanilor a fost foarte important în anumite perioade ale istoriei acelor locuri. Nefiind una dintre mănăstirile bogate ale Moldovei, Coșula a supraviețuit, chiar dacă a trecut prin perioade mai grele, prin mila domnilor și a unor oameni credincioși, dar și datorită unor împrejurări speciale. Catagrafia de față ne demonstrează și faptul că, indiferent de piedicile firești ale trecerii prin timp, cei însărcinați cu administrarea așezământului monahal se străduiau să respecte ceea ce, mai încoace, s-a introdus și în jurământul hirotoniei, adică „păstrând și sporind toate bunurile” mănăstirii.

ANEXĂ

f. 1

**Catagrafie de t(o)ată zăstrea și averea mișcătoare și nemișcăt(o)are
a sf(i)ntei mon(asti)ri Coșula.
1850 noemvri(e) 15**

f. 2^r

Catagrafia de toată zăstrea și averea mișcătoare și nemișcătoare a sf(i)ntei monastiri Coșula făcută la anul 1850 noemvri(e) 15.

No.	Odoarăle din biserică
1	Chivot de argint poleit cu aur și cu patru serafimi, cu ușița stricată
9	Cruci noă ferecate cu argint, însă:
	1 una de argint, fără scaunu
	1 una tij sade de argint și cu patru evangheliști pe scaun
	1 una tij suflată cu aur
	1 tij sade de argint
	4 mai mici tot de argint, nesuflete
	1 cruce arhimandrițască lucrată în topazuri proaste și cu lanțujăl
	9
2	Doă evanghelii ferecate cu argint, însă:
	1 moldovenească, mare, de Neamț
	1 grecească, mai mică și suflată cu aur
	2
2	Doă potire, însă:
	1 mare sade de argint, cu patimile D(o)mnului
	1 mai micu, suflat cu aur
	2
2	Doă discuri de argint, însă numai unul cu scaunu
2	Doă zvezde de argint sade
1	Una linguriță de argint sade
2	Doă copii de fier, însă una stricată
2	Doă sfeșnice de madem galbine, poliete cu alb, care în catagrafia veche sânt pusă cu greșală de argint
3	Trii cadelniță de argint

7	Șapte candelii de argint
1	Un serafimu de argint ce este spânzurat la catapiteazmă
2	Doă troiță ferecate cu argint, una Schimbarea la Față și una Sf(â)ntului Nicolai, însă una stricată
2	Doă icoane din cele patru împărătești, îmbrăcate cu argint peste tot, și anume Maica D(o)mnului și Sf(â)ntul Ierarh Nicolai
3	Trii iconiță mici în saltare, earăși ferecate cu argint, din care una Maica Domnului și una Domnul H(ri)stos, însă la coronă lipsă o bucată, poleite cu aur, și una Sfântul Nicolai sade de argint
f. 2 ^v	
1	Un ibric de căldură, de argint, micu
	Cărțile și alte lucruri
3	Trii Evanghelii, din care una ruscă
2	Doă Aeri, din care unul pe atlas roșu iară altul vechi și rupt
2	Doă fețe pe Sf(â)ntul Pristol, din care una adamască și una de cit
2	Doă sfecinice de madimu, însă unul stricat
2	Doă sfecinice de alamă galbănă, <i>stricate</i>
1	Una cadelniță de alamă galbănă
1	Un chivoțel doronosite de cositoriu
56	Cincizăci și șasă iconiță mici pentru proschenitari, praznice de preste anu
2	Doă iconiță rătunde
4	Patru leturghii, din care doă vechi
1	Un Apostol
2	Doă Psaltiri
2	Doă Ceasloave, unul mare și unul micu, stricat
1	Un Tipiconu
1	Un Molitfelnicu
12	Doăsprezăci Minee
12	Doăsprezăci Viețile Sfinților
1	Un Minei pe doăsprezăci luni
2	Doă Octoice
2	Doă Trioade
2	Doă Pendicostare
2	Doă Chiriadrimioane a Apostolilor
1	Un Theofilact
1	Un Thesalonic Simioan
1	Un Epitonmito Viondogmaton
1	Un Hronograf
2	Doă cărți împărțirea de grâu și Puțul Sf(â)ntului Ioan
1	Un Isaac Sirul
1	Un Testament Tratavanghel
2	Doă cărți Iaon Scarariul
1	Un Ermologhion
1	Un Molevin
1	Una Slujba Sfinților Manuel, Savil și Ismail
1	Una Slujba Sf(i)nteii Pulheriei
1	Una carte pentru rânduiala călugărilor la tundere

26	Doăzăci și șasă cărți grecești
40	Patruzăci cărți rusăști, <i>vechi</i>
2	Doă bogorodice
f. 3 ^f	
1	Un litier de madimu
1	Un proschenitariu zugrăvit
2	Un tratapod și un colevariu, <i>stricat</i>
1	Una carte pomelnic ctitorescu
2	Doă analoghie
1	Una cruce mare, zugrăvită
2	Doă prapuri, unul nou și unul vechi
2	Doă fânare mari, de teneche cu sticlă
4	Patru sfeșnice de lemnul, <i>de vohod</i>
1	Un policandru micu, de alamă, cu doăsprezăci fofeză
1	Una candelă cu patru fofeză, ce ține loc de policandru în pridvor
	Veșmintele aflătoare în biserică
21	Doăzăci și unul feloane, cu doă la schitul Horodiștea, însă:
	7 de șteofiță, din care șasă vechi și rupte și unul nou, cu floarea neagră
	2 de adamască, rupte, care arzându-să s-au făcut doă de cit, precum și din cele mai sus zisă șapte vechi și rupte s-au prefăcut patru cu cit
	1 de ghermesit
	11 feloane proaste de citu, de marinos și altele
	21
11	Unsprezăci stihare preoțăști vechi din care unul de cutnie și celelalte de pânză și de cit, rupte
33	Triizăci și trii epitrahire vechi, însă:
	1 de atlas roșu, cu mărgăritare pe denainte
	1 iarăș(i) roșu, cusut cu flori de fir
	5 de ștofiță, însă patru vechi și unul nou
	26 de cit, de marinos, canavață și altele
	33
7	Șapte poiasuri, însă:
	1 brâu roșu de materie, vechi
	6 colane de materie, vechi
	7
9	Noă stihare diiaconești, însă vechi, însă:
	2 de ștofiță, vechi, din care unul cu totul lipsăște, prefăcându-să altul de halstâncă
	4 de adamască și marinos
	1 de ghermesit
	2 de cit
	1 de cit, rupt, de anagnost
	10, cu cel de anagnost
7	Șapte aurare, vechi, însă:
	2 de ștofiță
	2 marinos
	3 cit și altele
	7

f. 3 ^v	
22	Doăzeci și două perechi rucaveți vechi, rupte, însă:
	4 de șteofiță
	18 canavață, catife și altele
	22
8	Opt procoveță vechi, însă:
	2 de catife roșie
	2 de adamască roșie, cusute cu fir
	1 fiștichiu
	1 albastru
	2 atlas negru
	8
9	Noă văzduhuri vechi, însă:
	1 de canavață roșie, cusut cu fir și cu patru evangheliști
	1 atlas verde
	2 de șteofiță, unul albastru și unul galbănu
	2 de atlas albastru
	1 de șteofă albă
	1 de atlas negru
	1 de șteofă albastră
	9
22	Doăzeci și două perdele, toate de icoane și alte asămenea, însă:
	1 poală galbănu de cit la proscodie
	3 perdele la dveră, însă una șteofiță, una de coțobae și una de cit
	6 tulpane și basmale, de cele proaste, vechi
	5 prosoape în Oltari, proaste, vechi
	7 prostiri de acoperit Sf(â)ntul Pristol, din care cinci proaste și două bune
	22
3	Nebedelniță, din care una mai bună, de catife roșie cusută cu fir, iară două proaste, vechi
2	Părechi două mucări din care o părechi lungi și alta de cele mici; <i>stricati</i>
f. 4 ^f	
	Pe lângă zăstrea catagrafisită în biserică acum, la 15 noemvri(e) anul 1850, anume arătate în aceasta și care s-au găsit în ființă, să mai adaog(ă) acele sporite din vremea răposatului egumen arhimandritului Visarionu, și anume:
No.	Acele din biserică
2	Doă cărți cu cântările lui Moisi
1	Una carte Panahidă, rânduiala cântoricească
1	Una cevre cu peteală de cea bună
1	Un felonu de adamască
1	Un epitrahiru
1	Una părechi rucaveță
1	Un văzduh, tij
2	Doă procoveță
1	Una nebelniță
	făcute de d(u)m(nea)lui chir Costandachi Placa de adamască roșie cu galbănu

1	Una perde de cit roșu, la ușile împărătești	
1	Una poală la analoghin	
1	Una perde la ușa bisăricii, fața de pistră, umplută cu lână	
1	Un stihari diaconesc, de cutnie cenușie	
1	Un aurari, adamască roșie	
1	Una părechi rucaveță de sipu bunu, argintiu, cu șărt bunu	
2	Doă părechi rucaveță albe	cu chinariuri trustele
1	Una părechi tij, galbene, de adamască	
2	Doă părechi rucaveță de catife, una neagră și una albastră	
1	Un văzduh de șteofă albastră	
2	Doă procoveță de canavață albastră	
1	Un epetrahir de șteofă gre în ciubuce, cu șăreturi la peși, bune	
1	Un stihari preoțasc de adamască albastră, cu chinariuri roșie	
1	Una linguriță de argint poleită cu aur	
1	Un fânaru de tiniche cu steclă	
f. 4 ^v		
	Pe lângă zăstrea catagrafisită în bisărică, atât de mai înainte, precum și de la răposatul arhimandrit Visarion, s-au găsit sporii și de la fostul până acum egumen, sf(i)n(ția) sa arhimandritul Ilarionu, precum să arată mai gios, anume:	
		1850 noemvri(e) 15
1	Un ibricel de argint pentru căldură	
1	Una iconiță Răstignirea pentru Proschinitari	
2	Doă iconiță la Despoticale	
1	Una cruce mare de lemn, zugrăvită	
2	Doă sfeșnice de lemn	
1	Un policandru de alamă cu șasă fofeză	
1	Un sfeșnic mare, de fer, zugrăvit din părete în părete cu doăsprezăce fofeză	
1	Una cristelniță de aramă	
1	Una carte Evanghelistari	
1	Una Psaltire, noă	
1	Un Apostol	
1	Una Panahidă	
1	Una carte cu slovă de mână, cuvinte sfătuitoare	
1	Una Cântările lui Moisi	
1	Un Chiriacodromionu	
1	Unu Canon sau Plângere Presf(i)ntei Născătoarei în vinerea Sf(i)n(telor) Patimi	
1	Una carte cu rugăciunile sf(â)ntului Modest	
1	Una carte scrisă de mână, a lui Irodod	
2	Doă prosoape	
1	Un felon de șteofă, roșu cu șărături albe	
1	Un felonu de șteofă roșie, cu cruci, cu epetrahirul lui, cu chinariuri de lână albă	
1	Un felonu de adamască, matasă roșu cu flori albe, cu epetrahirul lui tot de asăminea materie, cu șăreturi galbene	
1	Un stihari preoțascu de cutnie albă, cu chinariuri de lână	
2	Doă părechi naracliță adamască, de matasă una și alta de șteofă roșie	

1	Un văzduh cu doă procoveță adamască de matasă roșie, cu sainuri de fir bun
1	Un văzduh cu doă provoveță de aclaz verde
1	Una poală de analog de cutnie albă, cu chinariuri de lână
1	Un stihari diaconescu de adamască roșie, cu aurariul lui de asăminea materie
1	Un ceasornic cu deșteptătoriu pentru eclisierhie
f. 5 ^f	
1	Una cevre cusută cu peteală și căptușeală cu tafticu pentru proschinitari
6	Șasă poiasuri de felurite materii
2	Boccele pe Sfântul Pristol, însă una de bumbac și una de lână
2	Un talger de cositoriu și o tăblăluță pentru anaforă
	Documenturile moșiilor mon(asti)rrii
1	Ispisocul domnului Istrati Dabija, 7173 iuni(e) 18
1	Zapis pentru Iteștii, 7172 apr(ilie) 30
1	Cartea gospod de la domnul Grigori Ghica voevod, 7239 iuli(e) 27
1	Ispisoc de la domnul Costantin Movila voevod, 7118 iuli(e) 20
1	Zapis de la visternicul Dimitraș, 7173 dechem(vrie) 13
1	Mărturie de la Costandin din let 7192 mai în 20, iară în catagrafie trecut cu letul 7112 mart(ie) 20
1	Zapis de pe Pleșăști, 7170 iuli(e) 2
1	Zapis de schimb de la Dumitraș din Orășani, 7172 apr(ilie) 30
1	Cartea gospod de la domnul Grigori Ghica voevod, 7240 mai 10
1	Protocol(ul) comisiei din Bocovina, 7179 apr(ilie) 19
1	Cartea gospod de la d(o)mnul Ioan Grigorie Calimah, 1763 avg(u)st 9
1	Zapis sau danie pe Itești, 7185 apr(ilie) 8
1	Ispisocul de la domnul Aron vodă pe Itești și Poiana, 7100 mart(ie) 7
1	Hârtie rusască, 7106 apr(ilie) 12
1	Hârtie rusască, 7201
1	Danie de la b. Băneasa Eni din let 1718 iară în catagrafie trecut cu letul 1711 iuli(e) 8
1	Mărturie pentru o hotarnică perdută, 1707 fevr(uarie) 12
1	Un izvod arătătoriu sămnilor hotară, 7234 iuli(e) 1
1	Ispașa făcută la pădure de logofătul Costantin Căfigariul, 1825 dechemv(rie) 10
1	Suret de pi hotarnica de la Istrati Dabija voevod, 7175 apr(ilie) 12
1	Copii de pe hotarnica d(o)mnului Grigori Calimah, 7271 avg(u)st 4
1	Hrisov de la Nicolai Alecsandru pentru Ecobeni, 7218 iuni(e) 19
1	Carté gospodă, 7270 iuli(e) 28
1	Cartea gospodă de la Grigori Ioan voevod, 7271 iuli(e) 19
1	Cartea de la Nicolai Alecsandru voevod, 7221 mai 29
f. 5 ^v	
1	Hrisovul rusăsc de la Stefan voevod, 7168 mart(ie) 6
1	Suret de la Petru voevod cu let 7094, iară în catagrafie trecut 7074 apr(ilie) 12
1	Suret de la Vasile voevod pentru moșiia Dracșanii, 7152 iuli(e) 4
1	Suret de pe hrisovul de la Grigorie Ghica voevod, 7240 dechem(brie) 29
1	Cartea gospod de la Grigori Alecsandru voevod, 1765 apr(ilie) 16
1	Zapis vechi de la Gheorghii Teșcul fără let, 7170 ¹
1	Zapis de la Ifimi, sân Vasile Savin, pentru Horodiște, 1785 apr(ilie) 29

1	Daniei lui Costandin Dronu pe Horodiște, 7272 apr(ilie) 9
1	Mărturie pentru moșiia Iteștii, 1791 fevr(uarie) 26
1	Hârtiia de la Meletie egumenul Coșului, 7142 apr(ilie) 25
1	Cartea domnului Ioan Teodor voevod, 7267 iuli(e) 25
1	Copié hotarnicească Strahotinului, 1787 avg(u)st 11
1	Cartea Cnejiei Moldavii, 1765 mai 2
1	Cartea domnului Grigori Ghica pentru P. Lupu fără leat
1	Suret de pe anafora d(o)mnului Grigori Ioan voevod, 7270 iuli(e) 28
1	Suret de pe cartea de giudecată de la Grigori Ioan vod(ă), 7271 iuli(e) 19
1	Suret de la Nicolai Alecsandru voevod, 7218 iuli(e) 19
1	Suret de pe ispisocul d(o)mnului Alecsandru Iliș voevod, 1790 iuli(e) 29
1	Mărturiia satului Cristeștii, 1828 mai 22
1	Mărturiia de cercetarea moșiilor Coșula, 1806 oct(ombrie) 22
1	Hotarnica vornicului Costandin Catargiul, 1815 oct(ombrie) 25
1	Învoiala Cristescului cu mon(asti)rea Coșula, 1814 no(e)m(b)r(ie) 15
1	Copiia hrisovului domnului Grigori Ioan voevod, 7271 avg(u)st 4
1	Hrisov de la Nicolai Alecsandru voevod, 7221 apr(ilie) 27
1	Cartea gospod pentru Schitul cel Mare din Bocovina, 7265 iuli(e) 6
1	Suret de pe diata lui Andrii Coștenul logofăt, 1769
1	Copie suretului de la Divan pentru monahul Anthinoghen cu let 1793, iară în catagrafie trecut cu letul 1753 iuli(e) 21
1	Suret de pe cartea d(o)mnului Vasili voevod, 7181 ghenar(ie) 24
1	Cartea Logofîței cei Mari, 1815 iuli(e) 5
1	Zapisul egumenului Calistru, 1771 iuli(e) 25
1	Hrisovul d(o)mnului Vasili voevod, însă rusăsc, 7152 iuli(e) 1
1	Zapisul lui Ioan a Orboaei, 7286
1	Zapisul de la Voroneți, 7107 iuli(e) 7
1	Daniei d(o)mnului Petru voevod, 7099 fevr(uarie) 26
1	Hartă mare a moșiei Coșula, 1819 ¹
f. 6 ^r	
5	Documenturi pe hliza Lieștii, însă:
	1 zapisul lui Costandin Alcaz, 7232 noem(b)r(ie) 18
	1 suret de la domnul Costantinu Cihan voevod, 7264 mai 7
	1 cartea d(o)m(nu)lui Ioan Teodor voevod, 7268 de(ce)m(b)r(ie) 5
	1 copie de pe mai multe documenturi perdute, 1840 iuni(e) 8
	1 actul de schimb a domnului Mihail Sturza voevod, 1840 iuni(e) 5
	5
1	Zapis pentru crâșma din Botoșani, 1819 mart(ie) 25
1	Zapis, tij, 1829 avg(u)st 1
1	Hrisovul d(o)mnului Ioan Sturza voevod, 1825 de(ce)m(b)r(ie) 20
10	Hrisoave vechi și noă pentru goștină, sare și vădrărit
20	Bucăți hârtii cu treabă și fără de treabă
10	Scrisori a schitului Horodiștea de la Cotnari
1	Jurnal închiet după aceste scrisori de urmata comisie hotărâtoare la Cotnariu, din 1843 iuli(e) 10
1	Una hartă a schitului Horodiștea făcută de spat(arul) Leon Braun, 1843 iuli(e) 1

	Documenturile ce să gășasc luate din catagrafie prin opis din 1849 dec(e)mv(rie) 19 supt iscălitura d(umisale) d(omnului) sard(a)r Vuluță în pricina cu Ecobeni, mai gios arătată
1	Ispisocul d(o)mnului Alecsandru Iliiaș voevod, din let 7179
1	Cartea gospod pe Ecobeni, 1795 oct(ombrie) 16
1	Hrisov de la Stefan voevod pe Ecobeni, 7169 iuli(e) 18
1	Suret de ope ispisocul lui Iliiaș Alecsandru voevod, 7129
1	Cartea de giudecată de la doă divanuri pentru Ecobeni, 1786 iuli(e) 25
1	Suret de pe diiata lui Andrei Coșteanul întărită de mitropolitul Iacov, 1793 săpt(embrie) 12
1	Anafora întărită de d(o)mnul Mihail Suțu voevod, 1792 mai 20
1	Zapisul lui Fedele și Gavril, 1783 ghen(a)r(ie) 1
1	Zapisul fiicilor preotului Lupu, 1779 apr(ilie) 23
1	Hotarnica Zăiceștilor, 1809 oct(ombrie) 17
1	Zapisul lui Ion Coșteanul, 7288 iuli(e) 2
1	Hartă mică a moșiei Coșula
	Documenturile carele nu să gășasc după cum să arată în catagrafie, care mai gios să însamnă:
1	Hrisov de la domnul Grigori voevod din let 7170 avg(u)st 25
1	Carté gospod, 7107 avg(u)st 2
f. 6 ^v	
1	Hrisov de la d(o)mnul Grigori Ioan voevod, 7268 mai 18
1	Carte gospod pentru Ecobeni, fără let
1	Hârtii rusască cu doă peceți, 1781 avg(u)st 18
1	Zapis de la Mihailă Lăcătușu, 7025 apr(ilie) 14
	Lucrurile aflătoare în camară:
1	Una caldare mare de stână
2	Doă căldări de făcut rachiu cu capacele lor, însă una fără țavie
4	Patru căldări mărișoare și mici din care doă stricându-să mici s-au făcut una sinie pentru colivă
1	Una oală de aramă
4	Patru ceaone, <i>unul este sfărâmat</i>
10	Sahane mici de cositoriu, zăci; <i>sânt 8 numai</i>
5	Cinci cupe sau oci de cos(i)toriu
1	Una piă de lemn pentru pisat cafe, cu pilugul de fer
6	Șasă topoară; <i>unul nu-i</i>
2	Doă gealae mici; <i>unul nu-i</i>
2	Doă hieră de înferat vite
2	Doă sfredede de dat cepuri la vinu, însă unul mare și unul micu; <i>unul nu-i</i>
2	Doă linguri de roate
1	Una coasă; <i>nu-i</i>
1	Una lopată de fer
3	Trii cântare, din care unul mare și doă mici
1	Una frigare
8	Opt părechi feră de plug
2	Doă leice de tiniche, mici

4	Patru țoluri de cânipă; de aicea în gios sporiul de la răp(o)s(atul) arh(imandrit) Visarionu; <i>doă țoluri nu-s și doă-s sparte</i>
4	Patru sape
2	Calistre, doă
6	Șasă covățale mici
6	Șasă covățari mari
2	Doă sâte desă
2	Doă sâte mistreță
2	Doă sâte rari
2	Doă dărmoae; <i>ciururi mici</i>
12	Doăsprezăci putini mici și mari
f. 7 ^f	
2	Doă balercuță
1	Un odgon de tei pentru slobozit vasele în pivniță
1	Una chioă de lemn; <i>stricată</i>
6	Șasă tingiri de aramă, cu capacele lor, la toate una coadă de aramă
1	Una chiuliță de alamă, cu chilugul ei
1	Una bărdiță
1	Un cuțit mare de bucătărie
2	Doă putini pentru borș
6	Șasă cofe
2	Doă tavale de schijă; <i>am găsit una de aramă și una de schijă</i>
1	Una țigae de fer cu coadă
1	Una frigare de cafe
	Sporiul, tot în camară, de la fostul până acum egumen, Ilarion arhimandrit, precum să arată în jos:
1	Una tingire de topit ceară, aramă
1	Una tinciucă, tij aramă, pentru turnat la facerea luminărilor
3	Trii hârleță fer; <i>unul nu-i</i>
1	Una sâtă de cafe
1	Una balercuță mică
12	Doăsprezăci saci de cânipă, vechi
7	Ciubărașă de spalat, șapte
	Lucrurile aflătoare în sofragerie
2	Doă feță de masă, însă una de tot ruptă
12	Doăsprezăci șărvete de americană, însă cinci rupte; <i>aceli rupte nu s-au găsit</i>
12	Doăsprezăci cuțite cu furculițele lor, de fer, proaste, și 12 linguri de lemn
6	Șasă linguri de alamă galbănă, însă 3 de masă și 3 de dulceți
12	Doăsprezăci pahară de sticlă proastă
6	Șasă garafe, tij tot proaste
1	Una tabla mare pentru dulceți
f. 7 ^v	
	Lucrurile aflătoare tot în sofragerie, de la răp(o)s(atul) arhimandrit Visarionu
1	Una chisă mare de farfurie pentru ciorbă
2	Doă castroane mari, tij; <i>unul nu-i</i>

2	Doă cupe, tij farfurie, pentru iarurt
1	Una tij mare, întinsă; <i>nu-i</i>
4	Patru castroane pentru bucate; <i>nu-s</i>
6	Șasă blide farfurii întinsă
35	Triizăci și cinci farfurii bune, talgere de masă; <i>13 nu-s</i>
15	Cinsprezăce farfurii pentru mezălicuri; <i>una lipsăști</i>
12	Doăsprezăce garafe de cristal sade; <i>nu sânt</i>
14	Paisprăzăci pahară de cristal pentru vinu; <i>8 nu sânt</i>
5	Cinci pahară tij de cristal mari pentru dulceți; <i>4 nu sânt</i>
3	Trii pérechi solniță de cristal
1	Una lingură ceorbalic de bacfon
12	Doăsprăzăci linguri de masă, tij de bacfonu
12	Doăsprăzăci linguri pentru dulceți, tot bacfonu
12	Doăsprezăzi cuțite bune, cu furculițele lor, cu mănunchi de os
2	Doă chisăli de cristal, cu căpace, pentru dulceți; <i>una nu-i</i>
6	Șasă cești bune cu farfurioarele lor
1	Unu ceainic cu strecătoarea de plache
1	Un lighean de alamă galbănă cu ibricul lui
3	Trii oale jumăltuite de hier
2	Doă feță de masă, pânză de americană, însă una mari, una mică
6	Șasă șărvete, tij americană; <i>nu-s</i>
6	Șasă păhăruă proaste, de rachiu
2	Doă sfecinice de alamă cu tăblăluța și mucările lor
	Sporiu în sofragerie de la fostul pân acum egumenu arhimandritul Ilarionu
2	Doă feță de masă pentru masa trapezii, însă una de americană și una de pânză leșască; <i>una nu-i</i>
6	Șasă șărvete pânză de americană; <i>nu-s</i>
1	Una mușama mică pentru masă; <i>vechi</i>
4	Patru farfurii, talgere
9	Noă garafă, proaste
15	Cinsprezăci pahară, tij proaste, pentru vinu; <i>2 nu-s</i>
2	Doă ibricele de sticlă proastă pentru undelemn și oțat; <i>nu-s</i>
f. 8 ^f	
1	Una cofiță de farfurie; <i>vechi și stricată</i>
1	Una râșniță pentru chiper
2	Doă ibrice de aramă pentru cafe, însă unul mic și unul mare
2	Doă ibrice de tiniche, tij pentru cafe; <i>nu-s</i>
2	Doă, una zaharniță tiniche și una pentru cafe, tij de teneche
	Lucrurile și îmbrăcămintele din casăle egumenesti
5	Cinci icoane, doă zugrăvite, doă rusăști, una de hârtie în teoc cu sticlă
1	Una candelă albastră de sticlă
1	Una iconastas îmbrăcat cu nuc cu scrin dedesupt
1	Un dulap de pus cărți cu patru geamuri de sticlă, care lipsăște steclele
6	șasă sfesnice, doă de madimu și patru de alamă galbănă
2	Doă părechi mucări cu tăblăluțele lor; <i>stricate</i>
1	Un ceasornic vechi de masă

1	Una ladă de Brașov	
1	Una scutucă pentru pastrat documenturile	
1	Una teneche pentru pastrare hârtilor	
2	Doă tablale, una mare și una mai mică pentru dulceți	
2	Doă chisăle de sticlă, proaste	pentru dulceți; <i>nu-s</i>
6	Șasă pahară proaste	
12	Doăsprezăci ceșcuță pentru cafe cu farfurioarele lor; <i>nu-s</i>	
6	Șasă prosoape; <i>n-au fință</i>	
5	Cinci mesă proaste de lemn, din care unde ulm mare și bună	
10	Zăci scaune, tij încă stricate; <i>nu-s</i>	
1	Un jâlț de mitropolit; <i>nu-i</i>	
1	Un lighean de aramă cu ibricu lui, însă stricate, din care s-au făcut în locu una tavă mare; <i>nu-s</i>	
10	Zăce mindire din care patru umplute cu lână, iară șasă cu pae	
23	Doăzăci și trii perini de părete din care 6 cu lână umplute, iară celelalte cu pae, cu fețele lor de lastin negru	
7	șapte macaturi, încă 4 de lastin vânăt, 2 postav sur și unul de marinos albastru, ponosite și vechi; <i>rupte</i>	
1	Una scoarță mare de lână	
5	Feță de perină, cinci de marinos, cari aceste să află cusute pe perni	
3	Trii pernuță, coltucele, de pus supt cap; <i>vechi</i>	
2	Doă perni, tij de părete, umplute cu lână, însă aceste date pentru cinci feță de temi de părete ce era în catagrafié de lastin negru; <i>nu-s</i>	
f. 8 ^v		
	Sporiul tot în casăle egumenești de la fostul până acum egumen Ilarion arhimandrit	
12	Doăsprezăci scaune bune de ulm îmbrăcate cu adamască de bumbac	
1	Una masă rătundă cu lustru negru șazătoare în mijlocul casii la egumenul	
2	Doă vatrari de fier; <i>unul nu-i</i> ; însă aceste în gios sânt tot de la răposatul Visarionu	
1	Una părechi călămări de lemn	
3	Trii stupitori; <i>doă stricate</i>	
5	Cinci perdele de cit căptușite cu americă; <i>vechi, una nu-i</i>	
1	Un crivat cu patru perni i un mindiri umplut cu lână cu macatul lor adamască de ață	
	Cele din jitniță și din șură	
2	Doă părechi hamuri vechi, însă o părechi naintașă	
1	Una trășură bricică cu poclit pe patru răzoară; <i>stricată și vechi</i>	
2	Doă brișce câte de doi cai, însă una vechi cu her și una fără fier și lipsă truspatru roatele	
5	Cinci harabale vechi; <i>nu sânt</i>	
4	Patru cărămari vechi, însă unul stricatu de tot; <i>și celălante tot</i>	
1	Un car mic de doi boi	
2	Doă sanii câte de șasă boi, stricate	
4	Patru sanii câte de doi boi, stricate	
	Edicul viei	
6	șasă buți mari din care doă lipsăsc pentru care s-a dat patru antale bune	
9	Noă antale, însă unul de fag; <i>acel de fag nu-i</i>	

4	Patru căzi
2	Doă căzi tij, însă aceste s-au dat pentru patru roate ce lipsăsc de la o brică stricată pomenită mai sus
2	Doă dej(e)
10	Zăco ciubără; <i>nu-s</i>
1	Un teasc pentru vie
1	Una călcătoare
f. 9 ^f	
7	Șapte poloboace pentru curechi; <i>vechi, stricate</i>
1	Una cadă, tij pentru curechi
	Vinul și producturile
290	Doă sute noăzăci vedre vin
3	Trii merță malai
10	Zăci demerlii bob
10	Zăci demerlii mazire
5	Cinci demerlii fasole
230	Doă sute triizăci merță păpușoi
1	Una puțină cu brânză de oi
1	Una puțină cu urdă
2	Doă putinele cu brânză de vaci
	Avere nemișcătoare
1	Una moșie Coșula, pe care să află mon(asti)rea
1	Una moșie Eacobenii Mari
1	Una moșioară Ecobenii Mici
1	Partea din moșia Zaiceștii
1	Partea din trupul Dracsenilor, numită Lieștii
1	O crâsmă în Botoșani la locul numit Târgul Vitelor
12	Doăsprezăci pogoane vie la Horodiște, lângă Cotnari
12	Doăsprăzăci pogoane vie pe moșia Coșula
	Vitele mon(asti)rii
24	Doă[ză]zăci și patru boi mari
24	Doăzăci și patru vaci mari
6	șasă berbeci
200	Doă sute oi mulgătoare
24	Doăzăci și patru măscuroaice
f. 9 ^v	
10	Zăci mascuri
50	Cincizăci matce, stupi
338	Adecă trii sute triizăci și opt
f. 10 ^f	
	Opisu de toate documenturile ce s-au aflat la arhimandriul Ilarion fostul egumen mon(asti)rii Coșula, netrecute în catagrafie. 1850 noemv(rie) 15
1	Hrisov de la Alecsandru voevod, rusăsc, 7220 iuli(e) 24
1	Hrisov de la Ioan Petru voevod, rusăsc, 7091
1	Suret de la Petru voevod, rusăsc, atingătoriu de mon(asti)rea Sucevița și Schitul Mare, 7092 mai 11

1	Suret de la Ioan Barnoschi Movila voevod, rusăsc, 7123 ghenar(ie) 18
1	Suret de la Petru voevod, rusăsc, 7125 mart(ie) 8
1	Suret de la Ioan Vasile voevod, rusăsc, 7156 mart(ie) 31
1	Suret de la Irimia Movila voevod, rusăsc, 7105 iul(ie) 12
1	Suret de la Ioan Petru voevod, rusăsc, 7097 iuni(e) 20
1	Anaforoa Divanului d(o)mnesc ce au avut mon(asti)rea Coșula cu răposatul vornic Teodor Balș, 1820 mai 20
1	Copie de pe hotarnica partea de sus pe Itești și a patra parte din Poenile Cornaciului
1	Cartea Divanului Cnejiei Moldavii ci sorocește pe d(u)m(nea)lui stolnicul Joian stăpânu Tulburenilor și răzășanilor din Orășani, 1811 mart(ie) 25
1	Cartea a doi boeri cercetători după poronca domnească pentru a patra parte din moșia Ecobeni, 1793 apr(i)l(ie) 2
1	Cartea isprăvniciei de Botoșani pentru împresurarea ce face doftorul Caruz moșiei Ecobeni, 1829 iuli(e) 4
1	Jalba pentru nemulțămirea ce au avut mon(asti)rea asupra hotărârei pentru Ecobeni, 1811 mart(ie) 17
1	Jalba stolnicului Tudurachi Coștean pentru a patra parte de Ecobeni, 1814 ghenar(ie) 27
1	Cercetarea ce au făcut d(u)m(nea)lui stolnicul Tudurachi Coștean părții din moșia Coștenii a mon(asti)rii Coșula, 1826 apr(i)l(ie) 15
1	Jalba egumenului mon(asti)rii pentru împresurarea ce face mon(asti)rea Coșula, 1823 iuni(e) 25
1	Jalba mon(asti)rii către vodă Suțul cu răzoluția Marii Logofiții, tot pentru împresurarea moșiei Coșula, 1819 oct(ombrie) 10
1	Jalba egumenului mon(asti)rii către vodă pentru împresurarea ce pătimește mon(asti)rea de către vornicul Baloș cu Flămânzii, 1815 mart(ie) 6
f. 10 ^v	
1	Cartea Logofiției către d(u)m(nea)lui sulgerul Costandin Urechi pentru desbateră împresurării moșiei Ecobeni, 1808 iuli(e) 8
1	Cartea d(o)m(nu)lui Duca voevod împuternicitoare călugărilor din Coșula, 7190 avg(u)st 2
1	Copie de pe cartea domnească de la Grigori Ghica voevod, 1776 săpt(embrie) 22
1	Pricina cu caminariul Alecu Hurmuzachi, 1830 noem(b)r(ie) 7
1	Ispisoc pentru Zăiceștii mon(asti)rii Coșula, fără let
1	Suret de pe cartea gospod a d(o)m(nu)lui Alecsandru Ioan Calimah, 1839 avg(u)st 1
1	Cartea Vorniciei de Botoșani către stolnicul Gheorghii Albineți, 1825 apr(ilie) 28
1	Cartea d(o)m(nu)lui Alecsandru Muruz voevod, 1805 iuli(e) 23
1	Suret de pe ispisocul lui Iliăș voevod, 7053 apr(ilie) 22
1	Adeverința Divanului supt no. 1724 pentru reclamația ce au făcut mon(asti)rea Coșula la Divanu, 1834 noem(b)r(ie) 11
1	Suret de pe ispisocul d(o)m(nu)lui Ștefan Vasilie voevod pentru întreg satul Ecobeni încredințat de Giudecătoria de Botoșani supt no. 5344 din 1839 avg(u)st 1

1	Jalba egumenului mon(asti)rii împreună cu cartea Cnejeii Moldavii pentru Coșteni, 1812 avg(u)st 2
1	Jalba egumenului mon(asti)rii Coșula împreună cu d(o)mneasca carte a domnului Ioan Sturza voevod, 1823 avg(u)st 12
1	Jalba egumenului mon(asti)rii către Divanul Cnejeii Moldavii pentru împresurarea ce face răposatul vornicul Baloș, 1808 noem(b)r(ie) 23
1	Jalba mo(nasti)rii Coșula și cartea dom(nu)lui Mihail Grigoriu Suțu voevod, 1819 noem(b)r(ie) 10
1	Cartea Logofiției cei Mari către stăpânitorii moșiilor Coștenii și Zăiceștii, 1811 mart(ie) 25
1	Jalba egumenului mon(asti)rii Coșula și d(o)mneasca carte a domnului Scarlat Alecsandru Calimah voevod către Vornicia de Botoșani, 1815 mart(ie) 29
1	Jalba mon(asti)rii cu d(o)mnescul boerdiu a răposatului Ioan Sturza voevod, 1825 oct(ombrie) 4
1	Jalba egumenului mon(asti)rii către Logofiția cea Mare cu cartea Divanului Cnejeii Moldavii către Vornicia de Botoșani, 1811 iuli(e) 19
1	Suret de pe ispisocul d(o)m(nu)lui Grigori Ghica voevod întărit de Giudecătoria de Botoșani, 1839 av(gu)st 1
1	Copiia mărturiei din poronca preînălțatului d(o)mn Ioan Costantin Mihail Cihan Racoviță voevod, 7265 noem(b)r(ie) 15
1	Cartea Divanului Cnejeii Moldovii către Vornicia de Botoșani, 1790 iuli(e) 10
1	Zapisul lui Ioan Mitilul cu maica sa, Urâta, și vitrigu său, Andronicu, 7274 ghenar(ie) 12
1	Cartea Logofiției cei Mari către vornicul Teodor Baloș, 1815 apr(i)l(ie) 13
f. 11 ^r	
1	Ravașul lui Alecsandru Ilschi, 1793 iuli(e) 9
2	Zapisă a egumenului Calistru către Găitan armanul Șatain, 1778 apr(ilie) 23 și 1797 iuli(e) 20
3	Zapisă pentru un pogon de vie ce s-au luat în schimb de la eromonahul Veniamin, 1844 av(gu)st 31
1	Jalba stolnicului Coștean, fără veleat, cu cartea d(o)mească a d(o)m(nu)lui Scarlat Calimah voevod, 1813 dechem(brie) 17
1	Hârtii cu două peceti, 7140 mart(ie) 12
1	Hrisovul d(o)m(nu)lui Grigori Ghica voevod, 7257 ghenar(ie) 12
1	Cartea domnească sau gospod, 1107 ² av(gu)st 2
1	Cartea d(o)m(nu)lui Grigori Ioan voevod, 7270 săpt(embrie) 20
1	Mărturia poporănilor schitului Horodiștea, 1796 ghenar(ie) 20
1	Oțnoșăniia Chesaro-Crăeștii Aghenții către egumenul și tot soborul mon(nasti)rii Coșula, 1799 mai 28
1	Zapisul Acsiniei, soția lui Ursachi Grumeza, încredințat de Isprăvnicia de Hârlău, 1825 săpt(embrie) 18
1	Adeverința Divanului, doveditoare de reclamația ce au făcut mon(asti)rea, 1834 no(ie)mvr(ie) 19
1	Ispisoc de la Costandin Duca voevod pentru Schitul Mare, 7209 iuli(e) 6
1	Danii a Acsinii lui Ilii Varzari și a fiilor ei pentru trii firme vie ce dănuște schitului Horodiștea, 1820 mart(ie) 29
1	O scrisoare către trii boeri în pricina Schitului Mare din Țara Leșa(scă), 1757

1	O tălmăcire a unui ispisoc a d(o)m(nu)lui Ioan Petru voevod, 7091 av(gu)st 5
1	Un plic hârtii supt no. 1 ^a a mon(asti)rii Coșula care nu s-au trecut în condică fiind nelucrătoare, 21 bucăți
1	Un plic hârtii supt no. 2 ^a a giudecătoriei, nelucrătoare, 33 bucăți
1	Un plic hârtii supt no. 3 de a schitului Horodiștea, corespundarisite cu Comitetul Mitropoliei, cu Giudecătoria ținutului Eși, 45 bucăți
1	Un plic hârtii supt no. 4 de a schitului Horodiștea, 19 bucăți
1	Una condică a documenturilor mon(asti)rii Coșula după cum astăzi să mărginește în stăpânirea moșiilor sale, 1845 mart(ie) 20
1	Un opis de documenturile moșiilor mon(asti)rii Coșula, cel mai ales, 1845 mart(ie) 20
1	Una condică în care s-au trecut documenturile sf(i)n(tei) mon(asti)ri Coșula, fără let
1	Una copie de pe hotarnica Vlasineștilor din 7268 iulie 20 cu cari și Ecobenii mon(asti)rii și Epurenii să agiută

Subt iscăliții, administratorul țin(utului) Botoșani și rev[iv]izorul Dipartamentului Averilor Bisericești, șatr(arul) Săndulachi Ghidionescu, în urmare poroncilor ci au, au făcut prescriere de toată averea aflată a măn(astirii) Coșula, precum în catagrafie aceasta să lămurești, pentru care să încredințază cu iscăliturile cuvenite.

1850 noemv(rie) 25

...³; S(ăndulachi) Ghidionescu șatr(ar) <m. p.>; Dimitrie Diaconu <m. p.>.

După catagrafiia de față s-au cercetat zăstre monastirii și s-au regularisit alta din nou de cătră gios iscăliții la anul una mie opt sute cincizăci și patru de(ce)mv(rie) în doăzăci zile.

Prez(ident) D. Cristea <m. p.>; preut Costachi Ponici <m. p.>; I(larion) arhi-
mandrit <m. p.>; S(ăndulachi) Ghidionescu <m. p.>.

ASI, M-rea Coșula, IV/80, f. 1–11^v

¹ Adăugat de altă mână.

² Așa în text.

³ Semnătură indescifrabilă.

AN UNEDITED INVENTORY OF COȘULA MONASTERY (1850)
(Summary)

Keywords: Coșula, monastery, Moldavia, 19th Century, monastic economy.

Coșula is one of the oldest monasteries in Botoșani, being founded by the great treasurer Mateiaș, in 1535. The church was decorated with paintings both inside and outside, being one of the masterpieces of the Romanian medieval art. Throughout the ages, the monastery was also a cultural site, its library containing many important books and manuscripts (Romanian, Slavonic or Greek); also in this holy sanctuary were preserved very important objects of orthodox cult both from the artistic and historical points of view.

In this article we will publish an inventory of wealth of the Coșula monastery from the middle of the nineteenth century when the abbot of the monastery was replaced. This list (or register) contains very important information on how to organize the wealth of an unspoilt monastery. The publication of this document broadens the perspective on the knowledge of monastic life in Moldova in the nineteenth century, especially in the problem of the monastery economy, a research direction encouraged today in some European scientific centres. Apart from the fact that can be better understand how the goods of the monastery settlements were administered, it also penetrates into a special universe, marked by restrictions and rules imposed by doctrine and discipline, but in which we can also observe what monks ate and drank, how the abbot lived, how the protocol was organized, how important it was, and so on. From such sources we also understand the level of material culture specific to a Romanian monastery, whose role in the Botoșani region was very important in certain periods of the history of those places. Not being one of the rich monasteries of Moldavia, Coșula survived, even though it has gone through more difficult times.